

ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

ISSN 2306-6814

9 772306 681405

Науково-практичний журнал

№20 жовтень 2023

Головний редактор:

Ємельянов В.М.,
доктор наук з державного управління,
професор, заслужений діяч науки
і техніки України

Заступники головного редактора:

Антонова Л.В.,
кандидат економічних наук, доктор наук
з державного управління, професор
Норд Г.А.,
доктор економічних наук, професор

Відповідальні секретарі:

Штиршов О.М., кандидат наук з
державного управління, доцент
Тимофеев С.П., кандидат наук з
державного управління, доцент
Кучеренко Г.Б.

Члени редакційної колегії:

Abbas Mardani, Ph.D. in Philosophy Management
(USA)
Бартош Гордецьки, доктор політичних наук, профе-
сор факультету журналістики й політичних наук
Університету імені Адама Міцкевича (м. Познань,
Польща)
Беглиця В. П., кандидат економічних наук, доктор
наук з державного управління, професор
Гармідер А. Д., доктор економічних наук, доцент
Гнатьєва Т. М., кандидат економічних наук,
доцент
Гришова І. Ю., доктор економічних наук
Дацій О. І., доктор економічних наук
Денисенко М. П., доктор економічних наук,
професор
Козловський С. В., доктор економічних наук,
професор
Кравчук А. О., кандидат економічних наук, доцент
Кушнір С. О., кандидат економічних наук,
професор
Лазарева О. В., доктор економічних наук,
професор
Ніколюк О. В., доктор економічних наук,
професор
Плеханов Д. О., кандидат економічних
наук, доктор наук з державного
управління, професор
Резнікова Н. В., доктор економічних наук,
професор
Сазонець І. А., доктор економічних наук,
професор
Сазонець О. М., доктор економічних наук, професор
Сорока С. В., доктор наук з державного управління,
професор
Стоян О. Ю., кандидат економічних наук,
доктор наук з державного управління, доцент
Тарасова Т. О., доктор економічних наук,
професор
Чвортко Л. А., кандидат економічних наук, доцент
Яременко Л. М., к. е. н., доцент, доцент кафедри
фінансів, обліку і оподаткування
Ярошевська О. В., доктор економічних наук,
професор

ІНВЕСТИЦІЇ:

ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

№ 20 жовтень 2023 р.

Журнал засновано у січні 2002 року.
Виходить 2 рази на місяць

Журнал включено до переліку наукових фахових
видань України з питань

ЕКОНОМІКИ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Категорія «Б»

(Наказ Міністерства освіти і науки України від
02.07.2020 № 886)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Index Copernicus (IC);
- SIS;
- Google Scholar.

Свідоцтво КВ № 23727-13567ПР від 17.12.2018 року
ISSN 2306-6814

Передплатний індекс: 23892

Адреса редакції:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Телефон: (044) 223-26-28, 458-10-73
(050) 382-06-63

E-mail: economy_2008@ukr.net
www.nauka.com.ua
www.investplan.com.ua

Засновники:

*Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
ТОВ "ДКС Центр"*

Видавець:

ТОВ "ДКС Центр"

Передрукування дозволяється лише за згодою
редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть
автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів
публікацій.

За зміст та достовірність реклами несе
відповідальність рекламодавець.

Рекомендовано до друку Вченою Радою 19.10.23 р.
Підписано до друку 19.10.23 р.

Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 33.3.
Наклад — 1000 прим.

Папір крейдований, друк офсетний.
Замовлення № 1910/1.

Віддруковано у ТОВ «ДКС Центр»
м. Київ, пров. Куренівський, 17
Тел. (044) 537-14-34

© ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД, 2023

ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

№ 20 жовтень 2023 р.

У НОМЕРІ:

Економічна наука

Качула С. В., Лисяк А. В.

Потенціал капіталізації комунальних підприємств в Україні в умовах децентралізації 5

Маргасова В. Г., Дубина М. В.

Науково-концептуальні положення забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств в умовах турбулентності зовнішнього середовища 10

Дребот О. І., Фурдичко О. І., Бобко А. М.

Історичні аспекти розвитку державного лісівництва 18

Бублик М. І., Лакіза В. В., Шпарик Я. Я.

Концепція "форсайт" у розвитку стратегічного управління 27

Кундицький О. О., Тибінка Г. І., Марунчак В. О.

Система управління ДАО та її удосконалення 32

Князь С. В., Віденєєв О. І., Мацук В. М.

Методи та критерії оцінювання інтелектуального потенціалу суб'єктів інвестиційної діяльності 36

Махмудов Х. З., Дем'яненко Н. В., Кривошея В. В., Шамрай В. П., Передефа В. К.

Державна підтримка як чинник інноваційного розвитку малого і середнього підприємництва в сільських територіях України 44

Халатур С. М., Оксєленко Н. О., Скіра Д. Д.

Макроекономічні зміни та їх вплив на фінансове планування підприємств: вивчення світового досвіду з використанням програмного середовища R 50

Тардаскіна Т. М., Джерелейко С. Д., Баршнікова В. В.

Сучасні особливості та проблеми розвитку цифрової економіки в Україні 57

Софіценко І. Я.

Багатостороння інвестиційна політика: виклики та трансформації 64

Покин'череда В. В., Тімченко О. А.

Аналіз інвестиційного забезпечення розвитку аграрного виробництва в Україні 71

Вакун О. В., Заяць М. Я., Готич М. І.

Соціальна відповідальність глобальних корпорацій як фактор розвитку людського капіталу в глобалізованому світі 79

Гаврик О. Ю.

Удосконалення облікового забезпечення управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств 85

Гладій І. О., Майстер А. А., Откаленко О. М.

Облікове забезпечення системи управління витратами на природоохоронну діяльність підприємства 91

Перчук О. В., Вовченко Р. С.

Використання інструментів управлінського обліку в інформаційно-аналітичному забезпеченні функціонування і розвитку підприємств 97

Добрянський О. І., Біланчук І. М.

Суб'єктно-об'єктна база інтегрованої системи економічної безпеки в сучасних умовах 102

Лахматова О. В.

Інвестування відтворення біорізноманіття як складова фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в Україні 107

Козир Ю. Р.

Функціональна роль блокчейн технологій у трансформації платіжних систем 112

Трофимчук О. А.

Структурно-інвестиційне стимулювання економіки України 117

Державне управління

Дацій Н. В., Драган І. В., Малахова Т. В.

Ефективні зарубіжні моделі публічного управління системою охорони здоров'я 128

Гбур З. В., Шестаковська Т. А.

Експертиза та аудит в системі соціальних послуг 133

Бондарчук Н. В.

Удосконалення механізму державного управління інвестиційним розвитком регіону 139

Красников Є. В.

Оцінка організаційної структури місцевих органів влади як чинника їхньої ефективної діяльності 144

Бутник О. О.

Удосконалення публічної політики інтернаціоналізації вищої освіти та науки 153

Кравченко О. О., Завада О. Г.

Роль та особливості роботи Міністерства юстиції України в умовах війни 158

Цимбаленко Я. Ю., Славіна Д. М.

Запобігання корупційним ризикам в системі вищої освіти як чинник інтеграції у європейський освітній простір 163

Василенко Ю. В.

Досвід зарубіжних країн щодо реформування післядипломної медичної освіти: можливості запровадження в Україні 169

Євтушенко А. С.

Концептуально-стратегічні аспекти протидії корупції у сфері публічного управління 178

Чубіна А. С.

Розвиток сільських територій в умовах децентралізації як специфічний об'єкт публічного управління 182

Шелест Р. В.

Теоретичні підходи до поняття логістичних процесів як об'єкту публічного управління 188

УДК 336.63

С. В. Качула,

*д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2540-862X>

Л. В. Лисяк,

*д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університет митної справи та фінансів*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2948-7089>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.20.5

ПОТЕНЦІАЛ КАПІТАЛІЗАЦІЇ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

S. Kachula,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University

L. Lysiak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, University of Customs and Finance

CAPITALIZATION POTENTIAL OF UTILITY ENTERPRISES IN UKRAINE UNDER DECENTRALIZATION

Стаття присвячена дослідженню потенціалу капіталізації комунальних підприємств в умовах децентралізації. Наголошено на необхідності капіталізації підприємств комунальної сфери у системі місцевих фінансів. Окреслено перспективи капіталізації комунальних підприємств в умовах децентралізації. Зроблено висновок, що потенційні можливості капіталізації більшості підприємств на сучасному етапі є низькими, що потребує активної бюджетно-податкової та інвестиційно-інноваційної політики. Необхідною є розробка загальнонаціональної стратегії розвитку комунального господарства, конкретизованої за галузями на рівні громад. Нагальним є зміцнення інституту соціальної відповідальності держави, органів місцевого самоврядування, громад, населення за належне функціонування комунальних підприємств та зростання потенціалу їх капіталізації. В умовах загострення воєнних та фінансових ризиків та післявоєнного розвитку громад актуальним стає активне стимулювання/заохочення розвитку муніципально-приватного партнерства у комунальній сфері.

The article is devoted to the study of the capitalization potential of communal enterprises in conditions of decentralization as a basis for their development and improvement of the quality of life of the population. Capitalization is considered as the process of transformation of financial and other resources (human, informational, etc.) of utility enterprises into capital. Real and potential sources of financial resources of utilities enterprises are outlined. It was emphasized that, taking into account the unstable financial condition of communal enterprises in Ukraine, the unprofitability of a significant number of them and the peculiarities of financial support, it is important to intensify work at all levels of management and in communities to improve their financial condition. Today, this primarily concerns the reduction of indebtedness of the population and the state to communal enterprises for the provision of communal services. The process of decentralization has opened up new opportunities for the involvement of local finances in the socio-economic development of communal enterprises and territorial communities in general. The growth of the financial capacity of the budgets of territorial communities in the process of budget decentralization is shown. The level of budget expenditures for the support of communal enterprises, in particular housing and communal services, was assessed. Emphasis is placed on the unsystematic nature of this process in territorial communities, the lack of transparency in determining the priority areas of funding, the untimeliness of publicizing or the general lack of reporting to the community regarding the effective use of financial resources by communal enterprises, mainly following the policy of "patching holes". In the conditions of martial law, significant financial resources are directed to the restoration of critical infrastructure facilities. The prospects of capitalization of utility companies

in conditions of decentralization are outlined. It was concluded that the capitalization potential of most enterprises at the current stage is low, which requires an active budget-tax and investment-innovation policy, involvement of socially responsible business in the territory of presence (in territorial communities). It is necessary to develop a national strategy for the development of the communal economy, specified by industry at the community level. It is urgent to strengthen the institution of social responsibility of the state, local self-government bodies, communities, and the population for the proper functioning of communal enterprises and the growth of their capitalization potential. In the conditions of aggravation of war and financial risks and the post-war development of communities, active stimulation/encouragement of the development of municipal-private partnership in the communal sphere is becoming relevant.

Ключові слова: комунальне підприємство, місцеві фінанси, бюджет, децентралізація, фінансові ресурси, капіталізація комунальних підприємств, бюджетно-податкова політика, інвестиційно-інноваційна політика, соціальна відповідальність, муніципально-приватне партнерство.

Key words: communal enterprise, local finances, budget, decentralization, financial resources, capitalization of communal enterprises, budget and tax policy, investment and innovation policy, social responsibility, municipal-private partnership.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах роль комунальних підприємств, призначених для задоволення потреб населення у житлово-комунальних, транспортних, інформаційних та інших послугах, а також певних товарах постійно зростає. Для надання якісних послуг комунальні підприємства мають мати достатню кількість фінансових ресурсів, відповідне обладнання, кадрове забезпечення тощо. Водночас, впродовж багатьох років комунальні підприємства стикаються з багатьма труднощами, викликаними як організаційними, фінансово-економічними, технічними, управлінськими, безпековими факторами, що постійно поглиблюються і, враховуючи суспільну значущість, потребують значної бюджетної підтримки. Саме тому важливим є дослідження капіталізації комунальних підприємств як фактору забезпечення подальших перспектив їх розвитку у системі місцевих фінансів в процесі децентралізації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Увага дослідників до різних аспектів фінансової діяльності комунальних підприємств постійно зростає. Зокрема, проблеми фінансового стану комунальних підприємств, фінансування окремих галузей комунальної сфери, окремих аспектів капіталізації комунальних підприємств висвітлюються у працях К.Багацької [11], Н. Брюховецької [4], В. Глухової [2; 3], Д. Загірняка [3], О. Кириленко [5], О. Топчія, І. Іртищевой та М. Стегней [8], С. Тульчинської і О. Солосіч [9], інших дослідників. Водночас, потребує подальших розвідок проблема реальних і потенційних джерел забезпечення комунальних підприємств фінансовими ресурсами та визначення можливостей їх капіталізації з метою підвищення ефективності та якості надання різноманітних товарів/послуг населенню територіальних громад в умовах децентралізації.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою даної статті є визначення потенціалу капіталізації комунальних підприємств в умовах децентралізації як підґрунтя підвищення якості життя населення в громадах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Комунальне господарство є сектором національної економіки, який безпосередньо стосується всього населення, забезпечуючи суспільство щоденними життєво необхідними благами і послугами. Комунальне підприємство функціонує на основі комунальної форми власності на території певної громади. Також у статутному капіталі такого підприємства частка комунальної власності територіальної громади може становити 50 і більше відсотків. Розрізняють комунальні комерційні та некомерційні підприємства. Комунальне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, майно якого перебуває у комунальній власності і закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання/оперативного управління. Метою функціонування комунальних підприємств є виробництво суспільно необхідної продукції чи надання суспільно важливих послуг [1].

В умовах децентралізації право формування нових комунальних підприємств і функціонування існуючих передається у компетенцію місцевих органів влади, і фінансування діяльності таких підприємств повністю чи частково здійснюється з місцевих бюджетів/бюджетів територіальних громад.

До комунальних підприємств територіальних громад відносяться підприємства водопостачання та водовідведення, тепlopостачання, електричних мереж, міського транспорту, шляхового господарства, та ін. В умовах децентралізації та водночас реформи системи охорони здоров'я до складу комунальних підприємств (некомерційних) віднесено також бюджетні установи охорони здоров'я.

Аналіз фінансового стану підприємств комунальної сфери демонструє у переважній більшості їх збитковість, високий рівень зносу основних засобів, низьку інноваційність [2; 3; 4; 8; 9]. Суттєвим фактором зниження фінансової стійкості комунальних підприємств є заборгованість держави (компенсація пільг) і населення за надані послуги. Так, за даними Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, станом на кінець 2022 року заборгованість українців за житлово-комунальні послуги складала понад 35,35 млрд. грн (без урахування окупованих територій), у складі якої борг за: опалення та гарячу воду — 24,4 млрд. грн, водопостачання — 7,4 млрд. грн; управління багатоквартирним будинком — 2,21 млрд. грн (ця цифра по репрезентативній вибірці найбільших компаній з управління багатоквартирними будинками); вивіз сміття (поводження з побутовими відходами) — 1,28 млрд. грн [7]. Погашення заборгованості з боку населення і держави сприятиме покращенню фінансового стану підприємств житлово-комунального господарства, адже інакше відшкодовувати витрати з надання послуг з водопостачання, водовідведення, теплопостачання, обслуговування житла та інших неможливо.

Діяльність комунальних підприємств регулюється державою, зокрема щодо встановлення цін/тарифів на певні послуги. Саме це, як стверджують дослідники, обмежує здорову конкуренцію, розвиток комунальних підприємств, ефективно використання фінансових ресурсів, створює залежність від фінансової допомоги, бюджетних дотацій [3; 5].

Важливою умовою успішного розвитку підприємств комунальної сфери є прозорість їх діяльності, зокрема у аспекті формування і використання фінансових ресурсів, своєчасне оприлюднення звітів про їх фінансовий стан, підвищення якості послуг, обґрунтованість тарифів. Крім того, зміцнення фінансового стану комунальних підприємств потребує як ефективного використання наявних ресурсів, так і активізації залучення інших (потенційних) джерел фінансових ресурсів (грантів; коштів у рамках розвитку державно-приватного партнерства, благодійних коштів, коштів міжнародних організацій тощо). Вагомими потенційними джерелами є інноваційні способи залучення фінансових ресурсів, подальший розвиток державно-приватного та муніципально-приватного партнерства, міжнародних грантів. Диверсифікація доходів комунальних підприємств та ефективно управління фінансовими потоками сприятиме стабілізації їх фінансового стану.

Слід зазначити, що можливості державно-приватного партнерства (ДПП) у комунальній сфері на сьогодні реалізуються недостатньо активно. Так, станом на початок 2023 року в територіальному розрізі договори на закладах ДПП укладено у Львівській області (два проєкти у сфері збору, очищення та розподілу води і один — у сфері охорони здоров'я), у Закарпатській області реалізується два проєкти (у сфері виробництва, транспортування і постачання тепла та розподілу і постачання природного газу та один — у сфері збору, очищення та розподілу води), у Запорізькій і Київській областях — по одному проєкту (у сфері збору, очищення та розподілу води). Також реалізуються проєкти у сфері виробництва, транспортування і постачання тепла та розподілу і постачання природного газу (у Дніпропетровській області), охорони здоров'я (у Київській області), у Житомирській

та Чернігівській — у сфері виробництва, транспортування і постачання тепла та розподілу і постачання природного газу), у Полтавській — у сфері поведження з відходами (крім збирання та перевезення). Таким чином, розвиток ДПП в Україні є вкрай обмеженим, фактично його потенціал в Україні на сьогодні використовується надзвичайно слабо, що свідчить про потребу в активізації процесу взаємодії партнерства в координатах не лише "державна — бізнес" [6], а в комунальній сфері в умовах децентралізації також в площині муніципально-приватного партнерства, що сприятиме зміцненню ресурсного забезпечення функціонування комунальних підприємств.

Зміцнення ресурсної бази комунальних підприємств сприятиме нарощуванню потенціалу їх капіталізації. Капіталізація є одним із напрямів довгострокового розвитку підприємств. Капіталізація комунальних підприємств пов'язана з реальними процесами — це перетворення ресурсів (тобто вартості, втіленої в матеріальних та інших реальних цінностях, що здатна приносити додану вартість) у капітал. Передумовою перетворення всіх необхідних видів ресурсів в капітал (основний, оборотний, фінансові ресурси, людські ресурси тощо) є прибуток [4, с. 31]. Таким чином, капіталізація є перетворенням ресурсу, залученого в ринковий оборот, у вартість, що приносить додану вартість (на відміну від фіктивної капіталізації — перетворення доданої вартості/доходу в капітал, втілений у цінних паперах). Технічна модернізація чи реконструкція комунальних підприємств дозволить покращити їх фінансовий стан і відповідно — реальну капіталізацію. Актуальність капіталізації комунальних підприємств пов'язана з подальшими процесами поглиблення децентралізації та їх поступової ринкової трансформації в аспекті розвитку державно-приватного (на рівні громад — муніципально-приватного) партнерства [6].

Отже, висока ступінь зносу основних фондів, недостатня інформаційна прозорість, недостатня увага до розвитку людського капіталу знижують потенціал капіталізації комунальних підприємств. Тому нарощування інвестицій для модернізації/реконструкції основних фондів сприятиме зростанню потенціалу капіталізації, орієнтованої на інноваційний розвиток та підвищенню прибутковості комунальних підприємств. Капіталізація комунальних підприємств звичайно значною мірою залежить від ефективності менеджменту, успішності фінансово-господарської діяльності. Водночас, в умовах динамічної зміни умов господарювання, підвищення рівня воєнних та фінансових ризиків процес капіталізації комунальних підприємств загалом багато в чому залежить не лише від самих підприємств, а й від місцевих органів влади, які повинні приймати обґрунтовані рішення щодо стратегічного соціально-економічного розвитку громади, скорочуючи низьколіквідні ресурси та стимулюючи прибуткове використання більш ефективних активів.

У сучасних умовах капіталізація комунальних підприємств має органічно вплітатися в стратегічні напрями розвитку адміністративно-територіальних утворень України.

Досвід країн Європейського Союзу підтверджує, що лише із зміщенням акцентів на власні зусилля територіальні громади мають перспективу забезпечувати стабільний соціально-економічний розвиток. Передумови

Таблиця 1. Зміни доходів, видатків та трансфертів місцевих бюджетів (МБ) України у процесі бюджетної децентралізації, %

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Частка доходів МБ (власних доходів загального фонду без трансфертів) у ВВП	5,1	6,2	6,5	6,6	6,8	6,9	7,3
Частка видатків МБ у ВВП	14,1	14,7	16,6	16,0	14,2	11,4	12,1
Частка доходів МБ у зведеному бюджеті	18,5	21,8	22,6	22,2	23,3	22,6	23,3
Частка видатків МБ у зведеному бюджеті	41,2	41,9	46,9	45,6	41,3	30,0	30,4
Частка трансфертів з державного бюджету в доходах МБ	59,1	53,4	54,3	53,2	46,4	34,8	33,7

Джерело: [7].

Таблиця 2. Державна фінансова підтримка на розвиток громад та розбудову інфраструктури, млрд. грн

Напрямок	2021	2022 (прогноз)	Відхилення
Регіональний розвиток	15,5	27,5	12,0
Розвиток сільських територій	4,5	7,1	2,6
Розвиток у сфері охорони здоров'я	3,5	5,4	1,9
Розвиток у сфері освіти	4,1	6,8	2,7
Розвиток дорожньої інфраструктури	49,6	66,8	17,2
Розвиток транспортної інфраструктури	1,5	2,5	1,0
Розвиток у сфері культури	0,3	1,9	1,6
Розвиток спортивної інфраструктури	0,8	0,9	0,1
Інші напрями розвитку територій (у т.ч. ЦНАПи)	0,3	3,3	3,0

Джерело: [7].

для цього створив активний, реально втілений в Україні процес децентралізації. Реформування сфери адміністративно-територіальної організації влади та децентралізації (зокрема, фінансової) в Україні розпочалося в 2014 році — після прийняття Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, ряду законів України — Про співробітництво територіальних громад (2015), Про добровільне об'єднання територіальних громад (2015), внесення змін Податкового та Бюджетного кодексів України щодо регулювання фінансового забезпечення утворених територіальних громад. Суттєві перетворення у сфері місцевих фінансів потребували від органів місцевого самоврядування інших, інноваційних, порівняно з усталеними, підходів до управлінських рішень щодо розвитку, фінансування і підтримки комунального господарства, прийняття відповідальності за наслідки своїх дій. Наразі дуже важливим є визначення стратегічних напрямів розвитку територіальної громади з врахуванням громадської думки місцевого населення. За період проведення децентралізації відбувалося поступове зростання частки власних доходів місцевих бюджетів в загальному обсязі доходів, відповідно — зниження трансфертів із державного бюджету (табл. 1) та зростання обсягів державної фінансової підтримки для розвитку громад та розбудови інфраструктури у руслі стратегічних планів соціально-економічного розвитку утворених територіальних громад (табл. 2).

За широкомасштабної російсько-української війни, ракетних обстрілів території України, внаслідок яких підвищуються ризики втрати інфраструктурних об'єктів підприємств комунальної сфери, зростають потреби у знач-

них коштах на їх відновлення. На сьогодні загальна сума збитків від руйнувань та пошкоджень закладів соціальної сфери, науки та охорони здоров'я, культурних споруд, спортивних об'єктів та адміністративних будівель складає близько 5,9 млрд. дол. Оцінка прямих втрат житлово-комунального господарства складає 2,7 млрд. дол. [10].

Потенційно вагомим джерелом фінансового забезпечення діяльності комунальних підприємств можуть стати фінансові посередники, які у свою чергу, використовуючи фінансові інструменти, здатні сприяти капіталізації комунальних підприємств (що залежить від специфіки формування активів фінансових посередників). Банки, страховики, небанківські фінансові інститути, інститути спільного інвестування, недержавні пенсійні фонди, які оперують фінансовими інструментами — акціями, банківськими кредитами, облигаціями тощо потенційно можуть сприяти капіталізації підприємств. Для підприємств комунальної сфери насамперед — це банківські кредити (переважно довгострокові, спрямовані на реалізацію інвестиційно-інноваційних проєктів), за яких гарантами виступають органи місцевої влади та місцевого самоврядування. Слабке кредитування комунальних підприємств та затухання інвестиційної діяльності обмежують їх розвиток. Позитивні тенденції в інвестиційній сфері набудуть сталого характеру в період післявоєнного відновлення економіки України, водночас, для підприємств комунальної сфери вони є життєво необхідними вже зараз, незважаючи на несприятливий інвестиційний клімат. Ці проблеми в умовах воєнного стану вирішуються на рівні держави та органів місцевого самоврядування завдяки бюджетним інвестиціям. Водночас, враховуючи необхідність здійснення значних бюджетних видатків на оборону в умовах широкомасштабної війни, важливо здійснювати пошук додаткових фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Результати проведеного дослідження свідчать, що капіталізація підприємств комунальної сфери у системі місцевих фінансів є актуальною проблемою. В умовах децентралізації зросли можливості місцевих бюджетів, зокрема бюджетів територіальних громад, водночас, загострення воєнних та фінансових ризиків є перепорою розвитку комунальних підприємств. Збитковість комунальних підприємств, зростання заборгованості споживачів і держави за надані послуги, відсутність фінансових ресурсів для розвитку тощо не сприяють процесу реальної капіталізації цих підприємств. Обмеженість потенційних можливостей капіталізації більшості комунальних підприємств на сучасному етапі потребує формування активної бюджетно-податкової та інвестиційно-інноваційної політики, залучення соціально відповідального бізнесу на території присутності (в територіальних громадах). Активна державна фінансова (зокрема бюджетно-податкова політика як її складова) та інвестиційно-інноваційна політика передбачає формування достатніх за обсягом фінансових ресурсів, які спрямовані на розвиток певної території, суб'єктів господарювання та реалізації пріоритетних бюджетних програм. Забезпечення необхідного обсягу фінансових ресурсів значною мірою

залежить від зусиль всіх суб'єктів економічних відносин: держави, територіальних громад, приватного сектора, громадських організацій, благодійних фондів тощо.

Необхідною є розробка загальнонаціональної стратегії розвитку комунального господарства, конкретизованої за галузями на рівні громад. Нагальним є зміцнення інституту соціальної відповідальності держави, органів місцевого самоврядування, громад, населення за належне функціонування комунальних підприємств та зростання потенціалу їх капіталізації. В умовах загострення воєнних і фінансових ризиків та післявоєнного розвитку громад актуальним стає активне стимулювання/заохочення розвитку муніципально-приватного партнерства у комунальній сфері, детальне дослідження фінансового механізму якого є перспективою подальших досліджень.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Глухова В. І., Кравченко Х. В. Фінансовий стан комунальних підприємств і напрями його покращення. *Modern Economics*. 2021. № 26. С. 30—36. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V26\(2021\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V26(2021)-05).
3. Загірняк Д. М., Глухова В. І., Кравченко Х. В. Діяльність комунальних підприємств і їх фінансове забезпечення в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8528> (дата звернення: 06.10.2023). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.12](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.12)
4. Капіталізація підприємств: сутність, форми, моделювання факторів забезпечення / под ред. Н.Е. Брюховецкой. Донецьк: ІЗП НАН України; ДонУЕП, 2011. 209 с.
5. Кириленко О. П. Фінансове забезпечення підприємств водопостачання та водовідведення в умовах бюджетної децентралізації. *Фінанси України*. 2015. № 3. С. 88—101.
6. Лисяк Л.В., Качула С.В. Фінансовий механізм публічно-приватного партнерства у реалізації стратегічних цілей розвитку територій України. *Економіка і суспільство*. 2023. № 53. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2673/2589> (дата звернення: 06.10.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-72>.
7. Міністерство розвитку громад та територій України. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/800/10.01.2022.pdf>
8. Топчій О.О., Іртищева І.О., Стегней М.І. Проблеми та перспективи розвитку ЖКГ в Україні: фінансовий аспект. *Вісник ХНАУ ім. Докучаєва*. 2019. № 2. С. 353—401. (Серія "Економічні науки").
9. Тульчинська С.О., Солосіч О.С. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки. *Агросвіт*. 2019. № 22. С. 54—59. DOI: [10.32702/2306_6792.2019.22.54](https://doi.org/10.32702/2306_6792.2019.22.54)
10. Україна комунальна. Збитки, завдані агресором інфраструктурі України, вже оцінюються у 150,5 млрд доларів. URL: <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/zbitki-zavdan-agresorom-nfrastruktur-ukrajini-vzhe-ocnjujsja-u-1505-mlrd-dolarv-70881>. (дата звернення: 2.10.2023).
11. Bagatska K. Criteria for the expediency of municipal-owned enterprises budget support. *Scientia fructuosa*. 2023. № 2. С. 67—77. [https://doi.org/10.31617/1.2023\(148\)07](https://doi.org/10.31617/1.2023(148)07)

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Commercial Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. (Accessed 07 Oct. 2021).
2. Glukhova, V., and Kravchenko, K. (2021), "Financial condition of communal enterprises and directions for its improvement", *Modern Economics*, [Online], vol. 26, pp. 30—36, available at: <https://modecon.mnau.edu.ua/financial-state-of-utilities-and/> (Accessed 06 Oct 2023). DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V26\(2021\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V26(2021)-05).
3. Zagirniak, D., Glukhova, V., and Kravchenko, K. (2021), "Activities of communal enterprises and their financial support in conditions of decentralization", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8528> (Accessed 06 Oct 2023). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.12](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.12)
4. Bryukhovetskaya, N.E. (2011), *Kapitalizatsia predpriatij: sushchnost, formy, modelirovanie faktorov obespechenia* [Capitalization of enterprises: essence, forms, modeling of supporting factors], Donetsk: IEP NAS of Ukraine; DonUEP, Ukraine.
5. Kyrylenko, O. P. (2015), "Financial support of water supply and sewerage enterprises in terms of budget decentralization", *Finansy Ukrainy*, vol. 3, pp. 88—101.
6. Lysiak, L.V., and Kachula, S.V. (2023), "The financial mechanism of public-private partnership in the implementation of the strategic goals of the development of the territories of Ukraine", *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 53, available at: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2673/2589> (Accessed: 06.10.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-72>.
7. Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine (2022). "Monitoring of the reform of local self-government and territorial organization of power", available at: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/800/10.01.2022.pdf> (Accessed: 06.10.2023).
8. Topchii, O.O., Irtysheva, I.O., and Stehnei, M.I. (2019), "Problems and prospects of housing development in Ukraine: financial aspect", *Visnyk KhNAU im. Dokuchaieva*, 2, 353—401. (Serii "Ekonomichni nauky").
9. Tulchynska, S.O., and Solosich, O.S. (2019), "Actual problems of increasing the profitability of utility enterprises as a factor of economic security", *Ahrosvit*, vol. 22, pp. 54—59. DOI: [10.32702/2306_6792.2019.22.54](https://doi.org/10.32702/2306_6792.2019.22.54).
10. Ukraine is communal (2023). "The damage caused by the aggressor to the infrastructure of Ukraine is already estimated at 150.5 billion dollars", available at: <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/zbitki-zavdan-agresorom-nfrastruktur-ukrajini-vzhe-ocnjujsja-u-1505-mlrd-dolarv-70881>. (Accessed: 02 Oct. 2023).
11. Bagatska, K. (2023), "Criteria for the expediency of municipal-owned enterprises budget support", *Scientia fructuosa*, vol. 2, pp. 67—77. [https://doi.org/10.31617/1.2023\(148\)07](https://doi.org/10.31617/1.2023(148)07)

Стаття надійшла до редакції 10.10.2023 р.